

Zaman zaman dile getiririm. Derim ki canbazlık, parasal olaylarda olduğu gibi bilimsel olaylarda da olabilir. Yani pekala bir adam ilim adamıdır. İsmi önünde Prof. Dr., Doç. Ord. Prof... şu bu yazabilir, ama canbaz olabilir. Bu unvanları canbazlıkta kullanabilir. Öyle unvanı kalabalık olan ünlü kişiler vardır ; bir meseleyi öyle takdim ederler ki aslında baştan sona yalan söylüyordur. Oyunbazlık, düzenbazlık yapıyordur. Ama öyle bir eda ile onu takdim ediyordur ki sen onu doğru zannedersin. Bu da ilmî canbazlık ya da bilimsel canbazlık dediğim şeydir. Bu canbazlar yüzünden halkımız, toplumumuz, bilgi kirliliği ile karşı karşıya kalıyorlar. Halkımız da, hassas bilgi olmayınca, bir de örften getirdiği bilgi ve alışkanlık olunca, her iki bilgi çelişince şaşır kalıyor.

Dolayısıyla ilim adamlarının bir görevi, temsil ettikleri emaneti, kendi canbazlıklarını karıştırmadan bir sonraki nesillere olduğu gibi aktarmaktır. Kendi kanaatını ekleyebilir ancak bu kanaatı net bilgiden ayrı olarak belirtmelidir. Böyleleri, televizyonlara çıkıp konuşurlar ama bir de bakıyorsun ki tam canbazlığın aynısını seyrediyorsun. Hem de bu canbazlığı, öyle takdim ediyorlar ki, sanki bütün Ayetler, Kur'ân-ı Kerîm, Hadis-i Şerîfler öyle söylüyormuş gibi takdim ediyorlar. Bir bakıma iftira görevini de yerine getirmiş oluyorlar. Bunlar öyle halkı aydınlatmak değil, olsa olsa halkı saptırmak görevini yapmış olabilirler. İşte bunlara ben bilimsel canbazlar diyorum.

Şimdi konumuza dönelim: Konumuz, âlimlerimizin tasavvufî yönü idi. Bize okullarda, eğitim yuvalarında işlenen kültüre göre, sanki medrese mensubu ile tekke mensubu kişiler ayrı imişler gibi. Sanki birbirleri ile sürekli dövüşmüşler, atışmışlar, savaşmışlar gibi takdim edilir. Buna canbazlık demeyeceğim ama bu noktada gaflet var sanki. Halbuki benim gördüğüm kadarı ile - örnekler de vereceğim biraz sonra- âlimlerimizin ibadet hayatı ile âlimlikleri ayrı olmamış. İkisi beraber yürümüş. Yani âlim olanın takvâ ve ibadet hayatı da var. Takvâ ve ibadet hayatı olan kişinin de kendine göre ilmî yönü var. İkisi bir arada gitmiş ve hatta şunu söylemişlerdir : Tefakkuhsuz tasavvuf, yani ilimsiz tasavvuf insanı zındık yapar, sapık yapar. Tasavvufsuz tefakkuh, yani tasavvufsuz ilim insanı fâsık yapar demişlerdir.

Tasavvufsuz tefakkuh örneklerini görüyorum maalesef; bir adamda ilim var da bunu amele aktarmıyor ve kendi ruhunu, nefsini terbiye etmiyorsa bu adamın hal ve hareketlerine bi bakın fâsık mı fâsık görüntüsü var. O insanda, ilmin amele götürüyor olmamasını müşahade etmek gerçekten üzüntü verici. Öte yandan bir adam tasavvufî konulara daldıkça dalmış ama hiç bir bilgisi yok. Bu adam da her zaman sapabilir. Peki normal olanı nedir ? İlim ve amel; ilim ve ibadetin beraber yürümesidir. İşte selef âlimlerimiz bunu beraber yürüttükleri halde, bize okullarda takdim edilen kültüre bakıyorum ; sanki bir adam ilimle meşgul olmuşsa, hiç tasavvufla meşgul olmamış. Bir adam tasavvufla meşgul olmuşsa, ilimden hiç nasip almamış gibi takdim ediliyor. İşin aslı öyle değil. Hatırat kitaplarına bakıyoruz. Gerçekten ilimle uğraşan adamların,

istisnasız diyebileceğim şekilde tasavvufî yönlerinin de olduğunu görüyorum. Tekke ve medrese hayatı beraber gitmiş ya da ilim ve ibadet hayatı beraber gitmiş. İkisini birbirinden ayırmamışlardır. Bu ikisini birbirinden ayrı gösterme şeklindeki kültür, bana öyle geliyor ki canbazlığın bir başka nev'i, bir başka şeytanlık oluyor. Şimdi alimlerimizden örnekler vereceğim. Örnekleri seçerken de İslam alemine mal olmuş âlimlerden seçme yapacağım.

Mesela Endülüs'ten Zahiriye mezhebinin ciddi temsilcilerinden bir tanesi İbn Hazm hicrî 456'da vefat etmiş. Miladî 1064'e denk geliyor. Bu alimimiz İşbiliyye'lidir. Bu zatın dört yüz kadar eseri olduğu söylenir. Bu eserler ne ile ilgili, onu da söyleyeyim. Fıkıh usulünden tutun, tasavvufuna hatta romanına varıncaya kadar eserler yazmış. Dinler tarihiyle ilgili eserleri var. İbn Hazm, anlatılırken Zahiriye mezhebinin temsilcilerinden bir tanesi olarak anlatılır, tasavvufî yönünden hiç mi hiç bahsedilmez. Halbuki bu zatın tasavvufu ile ilgili eserleri de var ve ulema zincirinin içerisinde sûfîliği ile de ön plana çıkan birisidir. Yani İbn Hazm aynı zamanda sufiyyedendir.

Yine Endülüs'ten ikinci bir örnek vereceğim. Maliki mezhebine mensup, 790 / 1388'de vefat etmiş. Bu demektir ki Endülüs'ün yıkılışından yaklaşık bir asır kadar önce yaşamış olmaktadır. Şâtıbî, Endülüs'te Şâtibe (Şâtive) isminde bir şehre mensub olduğu için bu lakapla anılır. Biz fıkıhçılar, mesela maslahat konusunu işlerken mutlaka Şâtıbî'yi gündeme getiririz. Şâtıbî gündeme gelmeden maslahat konusu anlatılamıyor yani. Önce Cüveyni ile, sonra İmam Gazzâlî ile başlatırız bu konuyu, sonra da İmam Gazâlî'nin kurduğu bu îzâh sisteminin şerhini biz Şâtıbî yapmıştır, deriz. İmam Gazzâlî Bağdat'ta, Şam'da vs. dolaşmış, yaşamış. Şâtıbî Endülüs'te. Arada birkaç bin km. yol var. O zamanki şartlarda birinin, beri tarafta kurduğu sistemi birkaç bin km. ötede ve birkaç asır sonra bir Endülüslü onu îzâh ediyor. Şâtıbî'nin el'Muvâfakat adlı eserini kelime kelime okudum. Dört cilttir. O eserde Şâtıbî'yi çok mutaassıp bir selef ulema taraftarı ve hürmetkârı olarak; ayrıca çok mutaassıp bir sûfî olarak ve geçmiş sûfilere çok hürmetkâr birisi olarak gördüm. Bizim ilmiye sınıfının Şâtıbî'yi takdim edişine bakarsanız, sadece kuru bir âlimdir, tasavvufî yönü hiç yoktur sanki. Ama Muvâfakat'ı, Şâtıbî'yi bize öyle anlatmıyor. O kitabı okurken bazı notlar almıştım. O notlardan bazılarını seçerek takdim edeceğim.

Mesela 4. cildin 80 ve 82. sahifelerine bakarsanız, Şâtıbî'nin keşf, ğayba vakıf olma, dolayısıyla bu yöndeki kerametlerle ilgili îzâhlarını bi okuyun. Bakalım ne diyeceksiniz. Bir de ben şunu hayretle görüyorum : Tasavvufa antipati duyan kimileri, Şâtıbî'yi çok hararetle tavsiye edebiliyorlar. Yani tasavvuf karşıtı bir insan, Şâtıbî'yi tavsiye edebiliyor. O zaman ben bu tavsiyeden şunu anlıyorum : Şâtıbî'yi tavsiye eden bu tasavvuf karşıtı kişi, Şâtıbî'yi okumamış ve anlamamış. Okusa tavsiye edemez çünkü. Kendisi karşı çıkacak. Okumadan ezbere tavsiye ediyor demek ki. Şâtıbî çok ciddi bir Endülüs âlimi. Çok ciddi bir sûfîdir hem de. Mesela diyor ki o, Hasenâtü'l-ebrâr seyyiâtü'l-mukarrebîn'dir. Bu, tasavvufta meşhur bir ilke ve bir cümledir. Ebrar olan kişilerin sevaplı amel saydıkları hasenat, aslında mukarreb olanların seyyiatı gibidir. Yani daha üstün makamdaki mukarrebler bunu sıradan bir amel sayarlar. Şöyle îzâh edeyim :

Mesela 5 vakit namaza alışmamış olan bir insanın, arada bir vakit namaz kılışı, kendisine çok güzel bir amel gibi gelir. Ama 5 vakit namaza alışkın olan bir insan, üstelik nafilere de çok sıkı bağlı ise, mesela teheccüdler kılan bir insan için ara sıra namaz kılmak hiç de özenilecek bir amel değildir. Dolayısıyla tasavvufî anlayışta, üst makamda bulunan bir insana göre daha alt makamdakilerin ameli sıradan ve basit gelir. Bu durum, tasavvufta ebrarın hasenatı mukarrebîninin seyyiatı mesabesinde, diye ifade edilir. Bizimkiler bu cümleyle dalga geçtikleri halde İmam Şâtîbî bu ilkeyi savunarak anlatıyor. Yine diyor ki Şâtîbî; Bazı tasavvufî konular vardır ki, müctehid o konuda fikir beyan edemez.

O noktalarda fikir beyan etme yetkisi müctehidlere ait değildir. Ya kime aittir ? Cevaben Şâtîbî, bu konularda fikir beyan etme yetkisi sūfî şeyhlerine aittir, der. Bu konuların müctehidleri sufi şeyhlerdir, onların dediğine tabi olunur, diyor (4. cild, s. 242). Daha bir iki örnek söyleyeyim : Yine 4. cilt 287. sayfadan bir örnek. Şâtîbî, hal ehline uyma meselesini gündeme getirmiş. Yani tasavvufî bir hayat yaşayan insanlara, diğer insanların uymalarını gündeme getiriyor ve **“hal ehli olan insanların, diğer insanlar için hüküm verebilme makamında oturmaları doğru değildir”**

, diyor. Çünkü hal ehli olan insanlar zor olan ibadetlere alışmışlardır. Zor olan ibadetleri yapmak onlara sıradan gelir. Onlar , halka emretme makamına gelirlerse, kendileri için sıradan olan bu amelleri, diğer insanlara da aynen emretmeye kalkarlar. Avam bunu taşıyamaz. Dolayısıyla onlar bu makama getirilmemelidir.

Şöyle de diyor : (4 / 326, 328) **“Büyüklerle itiraz edilemeyeceği, büyüklerle itiraz edildiği takdirde, fesadın, fitne durumların ortaya çıkacağı muhtemeldir”**.

Sonra da örnekler veriyor. Kur'ân-ı Kerîm'den örneklerle başlıyor, taa menkibelere gelinceye kadar örnekler veriyor ve büyüklerle itiraz edilmemelidir diye tenbih edip edeple onları anlatıyor. Bütün bunları okuduktan sonra diyorum ki, Şâtîbî'yi hararetle tavsiye eden bizim radikal kesim Şâtîbî'yi gerçekten biliyor olsalardı, tavsiye etmezlerdi. Çünkü Şâtîbî son derece sūfî bir şahsiyettir. Dediğimiz gibi âlimlerimizin ilmi yönü olduğu gibi umumunun bir de tasavvufî yönü var. Ama bize takdim edilirken okullarda, şurada burada, bu âlimler sanki sadece ilimle uğraşmışlar, nefis terbiyesi ile hiç uğraşmamışlar gibi takdim edilir. Biz de zannederiz ki sūfîyye ayrı bir toplum, ilimle uğraşan âlim ayrı bir toplum. Âlimin ibadetle, nafile hayatla ilgisi yok sanki. Sūfîyyenin de ilimle ilgisi yokmuş gibi takdim edilir. Bu gerçekten o kişilere yani sūfîyyeye ve ulemaya iftira niteliği taşıyor.

Bir başka örneğe geçiyorum. Şafiilerden İmam Gazzali (555 / 1111). Gazzali denilince alimliğin yanısıra mutlaka sūfî bir zat akla gelir. Üstelik İmam Gazzali'nin lakabı Hucetu'l-İslam'dır. Gazzali'den sonra bahsedelim. Yine Şafiilerden İzz b. Abdisselam (660 / 1262). İzzuddin b. Abdisselam bid'atlarla en çok mücadele eden bir alimimizdir. O da aynı zamanda bir sūfidir. Yine şafiilerden hayatı bile keramet olan bir alim : İmam Nevevî (676 / 1277). Kırk küsur yıllık ömre neredeyse yüz ciltlik eser sıdırmış bir alimimiz. Fıkıh ve hadiste

kendisine mutlaka müracaat edilir. İşte bu alim aynı zamanda bir sûfidir. Onun bu konuda da eserleri var.

Hanefilerden İbn Abidin (1252 / 1827)'in Reddu'l-Muhtar'ı denildiği zaman Hanefi fikhının ansiklopedisi akla gelir. Türkçeye 16 cilt halinde tercüme edilmiştir. İşte bu fıkıh kitabının sahibi İbn Abidin fakihtir, fıkıhçıdır, âlimdir. Şimdi bu zat bize anlatılırken, sadece bir fakih olarak anlatılır, başka bir yönü yoktur gibi takdim edilir. Halbuki bu zat aynı zamanda dört dörtlük bir müridir, bir sûfidir. Onun Mecmûatü'r-Resail diye bir kitabı var, 2 ciltlik. Ayrı ayrı konularda yazdığı risalelerin toplandığı bir kitaptır bu. İçinde 20-25 civarında konuyu işler.

Bir ara fihristini inceliyordum. 2 tane risalesi, makalesi dikkatimi çekti. Birisi kutub, üçler, yediler, kırklar... ile ilgili bir başlık. Öbürü de Mevlana Halid-i Nakşibendi ile ilgili bir risale. İkisinin aşağı yukarı toplam sayfası, çok sık ve büyük sayfa olarak 60 sayfa civarında iki risale. Fihristte görünce hemen içeri aceleyle açtım. Ama risaleleri kitabın içinde göremedim. Yayınevi fihristte adı görünen bu risaleleri çıkarmış ve eseri bu risaleler olmaksızın basmış. İlim dünyasında buna en azından edepsizlik denir. Tasavvufa antipati duyan birisiyle bu durumu bir ara konuştuk. Yani bu, yapılacak şey mi dedim. Adam dedi ki 'birşey batılsa onu yaymak caiz değildir. Onun için çıkarmışlardır'.

Öyle tabii. Ondan sonra ben bu yeni baskıdan değil de Merhum Abdülhamid baskısına baktım. Taa eskiden İstanbul'da Dersaadet'te basılmış bu eser. Bu risalelerin aslına orada rastladım. Tabii ki alalacele okudum hepsini.. Ve o iki risaleyi tanıtarak özetini de yayınladım. Arzu ettim ki biri terceme etsin ve yayınlansın. Neticede "**Manevi kişiler ve Halleri**" şeklinde bir kitap halinde basıldı o iki risale. Bir de buna güzel bir ilavede bulunmuşlar : Suyûtî'nin el'Haberu'd-Dâl ismindeki risalesini eklemişler. Böylece meşhur alimlerimizden Suyûtî' (911 / 1505) nin de (911 / 1505) aynı zamanda bir sufi olduğunu söylemiş oluyoruz.

Şafiîlerden Suyûtî denildiği zaman akla tefsir gelir, hadis gelir, fıkıh gelir, kavaid-i külliye gelir, gelir, gelir, gelir. Hepsi gelir. Ve aynı zamanda bir sûfidir de. Ama kimse onun sûfliğini bilmez. İbn Abidin bu iki risalede neyi anlatmış. Birinde kırklar dediğimiz ebdallar ve evtad denilen kişilerden, kutub, üçler, yediler...den bahsediyor.

Onların hallerini anlatıyor. Bir tanesi de Mevlana Hâlid-i Bağdâdi'den bahsediyor. Risale tümünden Halid-i Bağdadi ile ilgilidir. Mevlana Halid-i Bağdadi Nakşibendilik silsilesinde önemli yeri olan, kavşak noktasında bulunan bir zattır. Ömrü 50-52 yıl sürmüştür. Ama ilmiyle, tasavvufî yönüyle çevresini o kadar etkilemiştir ki o çevredeki âlimler onun cazibesinden

kurtulamamışlardır adeta. İşte Mevlana Halid-i Bağdadî'nin müridlerinden bir tanesi İbn Abidin'dir.

Bakın, müridi diyorum. Çünkü İbn Abidin bu risalenin bir yerinde şunu anlatıyor (mealen) : “Gün salı idi. Şeyhimi ziyarete gittim (Mevlana Halid-i Bağdadî'yi kastediyor). Dedim ki Efendim gece rüyamda Hz. Osman'ın vefat ettiğini, kendimi de onun cenaze namazını kıldırıldığımı gördüm. Böyle bir rüya gördüm. O, bana tebessüm ederek, ‘Ben Hz. Osman neslindenim’ dedi. Aradan 3 - 4 gün geçti. Cuma günü Şeyhim Mevlana Halid-i Bağdadî vefat etti. Emeviyye (Şam) camisinde onun cenaze namazını ben kıldırıldım. O zaman anladım ki ‘Ben Hz. Osman neslindenim’ demekle Halid-i Bağdadî kendi cenazesine ve benim de namazını kıldırılacağıma işaret etmiş”. Bu olaydan anlıyoruz ki sadece fakih olarak bildiğimiz İbn Abidin, Halid-i Bağdadî'nin çok sadık mürididir ve cenaze namazını kıldırılacak kadar da ona yakındır.

Bunun gibi güçlü bir örnek daha vereceğim şimdi : Âlûsî meşhur tefsirci. Âlûsî, onun Ruhü'l Meânî diye bir tefsiri vardır. Tefsir denildiği zaman Ruhü'l Meânî'ye mutlaka müracaat edilir. Yine ilginçtir, Âlûsî, İbn Teymiye'yi de seven birisidir. Onu da özellikle belirtiyorum. Âlûsî de Halid-i Bağdadî'den etkilenmiş ve ona mürid olmuştur. Çok ilginçtir yani. Bakın, İslam alemi çapında tefsircileri etkilemiş, fukahayı etkilemiş. kelamcıları etkilemiş, hadisçileri etkilemiş ve yanılmıyorsam 300 civarında halife yetiştirmiştir Halid-i Bağdadî. Halifelerinden bir tanesi de Seydişehir yolu üzerinde Çavuş köyünde yatmakta olan Memiş Efendi'dir.

Memiş Efendi Bozkır'lıdır. Önce Halid-i Bağdadî'nin müridlerinden, halifelerinden Hasan Kudsi Efendiden el almış birisidir. Ama Halid-i Bağdadî daha hayattadır. O zaman düşünüyor Memiş Efendi, ***‘Halid-i Bağdadî Şam'da ikamet ediyorken ben niye dolaylı olarak el alayım, gideyim, bizzat kendinden alayım’*** demiş ve yola çıkmış Şam'a gitmiş. Bir süre hizmet ettikten sonra hilafet almış gelmiştir. Memiş Efendi, halifelerinden birisi olmuştur. Çavuş köyünde onun türbesi vardır. Halid-i Bağdadî çevreyi böyle etkilemiş birisidir. Etkilediği kişiler arasında müfessirler var, fakihler var vs. Ama biz mesela Âlûsî'yi müfessir olarak biliriz, mürid olduğunu düşünmemişiz bile. Ya da İbn Abidin'i fakih olarak biliriz. Samimi ve çok yakın bir mürid olduğunu kimse bilmez.

Halid-i Bağdadî kendisi de ulemadandır. Kendisinde tasavvufi eksikliği hissettiği için Mekke'den aldığı bir işaretle taa Hindistan'a gitmiştir. Delhi'ye varmış orada Nakşibendiye'nin şeyhi olan Abdullah ed-Dihlevi'den el alıp gelmiştir. Mekke nere... Hindistan nere. Demek alim insan belli bir seviye ilim aldıktan sonra normal olarak bu eksikliği hissediyor. Bu hisse kulak verenler tasavvufi yola da süluk etmiş oluyorlar. Bütün âlimlerimizde var bu. Bizimkilerin anlattığı gibi âlim ayrı, sûfî ayrı değil. İkisi beraber gitmiştir. Şimdi çok daha hayret edeceğimiz örneklerle geliyorum. Kim mesela? Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır dediğimiz zaman akla ne

gelir? Tefsir gelir. Tefsirci gelir. Elmalılı, malum Antalya'nın Elmalı ilçesindedir. (Küçük) Hamdi Yazır Elmalı, 9 ciltlik tefsirin sahibidir. 1942'de vefat etmiştir. Biz onu sadece bir tefsirci olarak biliriz. Başka yönünü bilmeyiz. Halbuki Elmalı M.Hamdi Yazır, Es'ad Erbîlî'nin mürididir. Esad Erbîlî 1931'de o Menemen fitnesinde, taa İstanbul / Erenköy'den yaşı 96 olmasına rağmen bir bahane ile 'sen suçlusun' diye getirilmiş ve idam edilmiştir. Daha doğrusu şehid edilmiştir. Elmalı işte o zatın mürididir. Kim Elmalı'nın, tefsircinin bir mürid olacağını düşünür. Es'ad Erbîlî aynı zamanda şair bir insandır. Şiirleri meclislerde, sohbetlerde ilahi olarak okunur. Onun ikişer mısradan meydana gelen bir kasidesi var.

Elmalı bu ikişer mısraya üçer mısra ekleyerek beşli hale getirmiş yani tahmis yaparak muhammes hale getirmiştir. O muhammeste Elmalı, Es'ad Erbîlî'den Şeyh-i Asr (Asrın şeyhi) diye bahsediyor. Elmalı bu şiirinde sanki divan edebiyatının çok müstesna bir örneğini ortaya koyuyor. Failatün, Failatün, Failatün, Failün vezninde aruzla yazmış. Birinci mısra Arapça. İkincisi Farsça. Üçüncüsü Türkçe. Vezin, kâfiye aynı gidiyor. Bu üç dil ile birer mısra yazarak yazılan şiirlere mülemma deniliyor. Edebiyatta bir sanattır mülemma örneği. Elmalı'nın bir divan şairi kadar güçlü şiiri var. Şimdi o mülemma ve muhammes şiirden mesela birinci ve son kıtayı okumak isterim. İlk üç mısra Elmalı'ya ait. Son iki mısra Es'ad Erbîlî'ye ait. Ve Elmalı'nın birinci mısraı Arapça, İkincisi Farsça, üçüncüsü Türkçe'dir :

“Lâhe lî tayfün sera fi'l-kevni min tilkâi bedir

□□ *Aşk ez ceybem girift u güft ya haza edir*

□□ *Sormam artık pire sâki gaye-i mana nedir*

□□ *(Bu üçü Elmalı'nın.)*

□□ *Leblerin söyler civanım, gonca-i rânâ nedir*

□□ *Gözlerin eyler işaret nergis-i şehlâ nedir”*

□□ *“Gam değilmiş Hamdi, olmak seyr-i gülşenden cüdâ*

□□ *Neşve var yâdında derler gül feda, bülbül feda*

□□ *Şimdi Şeyh-i asırdan duydum şu yolda bir nida*

□□ *(Bundan sonra Şeyh-i Asrın iki mısrası geliyor)*

□□ *Dergeh-i pir-i muğanda hâk-i pay ol Es'adâ !*

□□ *Ol zaman idrak edersin rütbe-i bâlâ nedir”.*

Biraz açıklayalım, Peki., **“Lâhe lî tayfün sera fi'l-kevni min tilkâi bedir”** Kainatta geceleyin Bedir yönünden bana doğru bir rüzgar, bir esinti esti geldi.

“Aşk ez ceybem girift u güft ya haza edir”.

Tuttu yakamdan ve bana 'Bunu anla artık' dedi.

“Sormam artık pire saki gaye-i mana nedir”

Ey saki, ben bundan sonra artık Pir'e sormam Gaye-i mana nedir diye. (Bu 3 mısra Elmalı'nındır. Bundan sonra sıra Es'ad Erbîlî'nin 2 mısrasına geliyor).

“Leblerin söyler civanım, gonca-i rânâ nedir”.

Ey yiğidim senin dudakların söylüyor, Gonca-i rânâ'nın ne olduğunu.
“**Gözlerin eyler işaret nergis-i şehlâ nedir**”.

Gözlerin bir işaretle anlatıyor, nergis-i şehlâ nedir diye. Bunlar tabii ki hepsi rumuzlardır. Tasavvufî bir takım mana aleminden şeyleri ifade ediyor. Son kıtanın ilk üç mısraında Elmalılı kendi adını söylüyor. Son iki mısradada da Es'ad Efendi kendi ismini söylüyor.

Elmalılı M. Hamdi Yazır, meşhur tefsirci ve öyle bildiğimiz Elmalı aynı zamanda Erbilli Es'ad Efendinin çok sadık bir mürididir.

İbn Hazm'ı örnek verdik. İmam Gazzâlî'nin adı geçti. Ama örnek olarak Gazzâlî'den de bir paragraf bahsedelim. Gazzâlî malum Hucetü'l İslamdır. Hucetü'l İslam lakabını almak kolay değildir. Hucetü'l İslam demek, İslam'ın delili, İslamın hucyeti anlamına gelir. Bu şu demektir : Gazzâlî ne diyorsa İslam odur ve doğrudur. Bu anlama gelir. Bu kolay bir ifade ve isimlendirme değildir yani.

Kimse bunu inkar etmiyor. Ama bu lakap İmam Gazzâlî'ye niye verildi. Kimse onu düşünmüyor. İmam Gazzâlî fakihdir. Çok ciddi bir fıkıh usulcüsüdür.

Az önce ismini verdiğimiz Şâtıbî'nin de açıklamasını yaptığı beşli sistemin kurucusudur. Yani “İslam 5 şeyi korumak için gelmiştir. Dini, canı, malı, nesli ve akli korumak için gelmiştir”, sisteminin kurucusudur. İmam Gazzâlî o sistemi kurmuş, Şâtıbî onu şerh etmiştir. Bakınız, Gazzâlî ciddi bir fakih, çok ciddi bir fıkıh usulcüsü. Bu arada nefis terbiyesi ile ilgilenmiş ve çok kıymetli eserler vermiş bu konuda. Çok kıymetli tasavvufî eserleri var. Felsefenin bozuk taraflarını müslümanlara anlatan ciddi çalışmaları, kitapları var. Bunlardan öte ciddi bir sûfî. Şimdi İmam Gazzâlî'yi anlatırken sûfîliği göz ardı edilemiyor da, İmam Gazzâlî'deki ilim ve tasavvufu birbirinden koparacakları mecali kendilerinde görmüyorlar. İmam Gazzâlî'nin mutlaka öbür tasavvufî yönünden de bahsetmek durumunda kalıyorlar.

Geliyoruz, yakın bir örneğe daha. Ömer Nasuhi Bilmen (1971). Ömer Nasuhi Bilmen denildiği zaman aklımıza yine fıkıh gelir. Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu adındaki 8 ciltlik fıkıh eserinin, fıkıh hazinesinin yazarı. Buna benzer Araplarda da çalışmalar yapılmış. Türkçeye terceme edilenleri olmuş.

Ama Ömer Nasuhi Bilmen'in Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu kaynaklara uygunluk ve sağlamlık bakımından Arapların yazdığı o eserlerden çok daha sağlam ve güvenilir durumdadır. Ömer Nasuhi Bilmen'in 8 cildinde kaynakları yanlış anlama, yanlış aktarma ya da yanlış nakletme konusunda tek olumsuz örnek göremezsiniz. Ama diyelim ki, mesela

Zuhayli'nin yazdığında, Abdurrahman el'Ceziri'nin hazırladığında bir sürü yanlış görürsünüz, Ömer Nasuhi Bilmen'de göremezsiniz. Böyle çok çaplı bir âlimimizdir.

Büyük İslam İlmihali sadaka-i cariyeye boyutuna ulaşmış bir eser. Zamanımızda yüz kadar ilmihal yazılmış ama hiçbirisi onu aşamamıştır. Bizimkilere diyorum ki, Büyük İslam İlmihalini hakkıyla bilen kişi müftilik yapar. Bilmen denildiği zaman akla fıkıh gelir. İbn Abidin gibi. Peki bu zatın tasavvufî yönü ne durumda idi. Kendisi aslında Büyük İslam İlmihalinin içerisine yerleştirdiği şiirlerle onu bir parça işaret ediyor. Ama kendisini tanıyanlar, onunla beraber olanlar şunu söylüyorlar ki, Ömer Nasuhi Bilmen, İskender Paşa'ya gidip gelen cemaatten bir tanesi idi. Kimse bunu bilmiyor değil mi.

Şunu demek istiyoruz: Âlimlerimiz bize eksik ve yanlış anlatılmaktadır. Âlimlerimizin aynı zamanda sûfî tarafları da vardı. İbadet hayatları var idi. Bunu bütün alimlerimizde biz görüyoruz. Hayat hikayelerini yada hatıratlarını okuduğumuz zaman bu yönlerini görüyoruz. Yanlışlık nerede? Bunlar talebelere tanıtılırken sanki sadece birer kuru âlimmiş gibi anlatılıyor. Nafile ibadet hayatları yok gibi anlatılıyor. Yanlış olan burası. Öte yandan yine bu çapta bir ilmihal sahibi Mehmet Zihni Efendi. Onun da ilmihali meşhur, Nimet-i İslam diye. Mehmet Zihni Efendi de aynı zamanda bir sûfîdir. Biz de zaten sadece bu iki ilmihali tavsiye ediyoruz.

Kısacası ulemamızın tümü için şunu söyleyebiliyoruz: Hepsinin zahirî ilmin yanısıra tasavvufî hayatları, nafile ibadet hayatları vardı. Onların nurlu / feyizli halleri zaten bu hayatlarından kaynaklanıyordu. Salihlere benzememiz Rabbimiz Teala'dan dileğimizdir.